

UDK: 630*93(497.11+497.16+497.5)

UDK: 502.14:34(497-751)

Оригинални научни рад

DOI: <https://doi.org/10.2298/GSF1818113R>

ЗАКОНОДАВНИ ОКВИРИ УПРАВЉАЊА ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈИМА У СРБИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ И ХРВАТСКОЈ

Др Ненад Ранковић, редовни професор, Универзитет у Београду - Шумарски факултет

Др Јелена Недељковић, доцент, Универзитет у Београду - Шумарски факултет (jelena.nedeljkovic@sfb.bg.ac.rs)

Дипл. инж. Младен Првуловић, мастер студент, Универзитет у Београду - Шумарски факултет

Извод: У раду је извршена анализа закона који су повезани са управљањем заштићеним подручјима, односно утврђивање значења садржаја и особина текстова закона по питању управљања, ради уочавања могућих идентичности, изостанка или супротности у значењу. Циљ истраживања је да се, на бази основних карактеристика исказа у посматраним законима одабраних земаља, дође до сазнања о карактеру законских решења у вези са начином управљања заштићеним подручјима. Анализа је извршена за три државе: Србија, Црна Гора и Хрватска. Имајући у виду да се ова материја садржајно налази у више различитих закона, у обзир су узети следећи: Закон о шумама, Закон о заштити животне средине, Закон о заштити природе и Закон о националним парковима. Код свих посматраних земаља преовлађују одреднице општег карактера са 63,9%, док су одреднице организационог (24,9%) и економског (11,2%) карактера знатно мање заступљене. Кад су у питању појединачне одреднице, јасно се запажа да је одредница „Заштита“ најзаступљенија, а следе је „Екологија“ и „Статус/функција“, при чему све три припадају групи општих одредница. У групи одредница које имају организационе карактеристике доминира одредница „Корисници“, а у групи одредница економског карактера најзаступљенија је „Шумарство“. Имајући наведено у виду, код уређивања питања управљања заштићеним подручјима, састављачи закона требали би више да се усмере у правцу дефинисања конкретних решења, која ће унапредити рад у пракси, а тиме задовољити и основни смисао њиховог доношења (заштита одабраних подручја од друштвеног значаја).

Кључне речи: заштићено подручје, закони, управљање, анализа збрајањем

УВОД

Управљање заштићеним подручјима (ЗП) и сарадња између управљача заштићених подручја (УЗП) и заинтересованих страна (ЗС), данас представља велики изазов, пре свега, због све веће потребе за коришћењем природних ресурса и задовољавањем различитих интереса. При томе, управљачи се срећу са различитим проблемима, па и са конфликтима у одно-

сима између заинтересованих страна. То проистиче из вишеструког значаја који такви простори имају у данашње време, поготово што се концепт заштите природе све снажније преплиће са концептом економског развоја, при чему се често схватају као антагонистички, иако то не мора обавезно да буде случај. Наведено указује да су, у управљању ЗП, данас, присутни

различити утицаји, који обухватају: „...*џолийички уйицај, који се огражава ѓримарно кроз ѓроцес доношења законских оквира уйрављања; економски, којим се ѓрајии усйешносй уйрављања ѓојединим ЗП, и еколошки којим се нагзире исйуњавање ѓемељних функција ЗП“* (Šutić, Ružić, 2013).

Таква ситуација представља велики изазов за УЗП, јер треба помирити интересе наведена два концепта. Управљачи се ту налазе на веома осетљивој позицији, јер добра, која су им дата на управљање, имају у основи заштитни карактер (више везано за заштиту природе и биодиверзитета), док, са друге стране, морају да обаве све неопходне активности (послују) претежно средствима која морају сами да остваре неком економском активносту, користећи дато добро као ресурс.

Заштићена подручја могу пружати еколошке, економске и социјалне користи, једино „...*ако се њима ефикасно уйравља. Неосйорно је да се кайацйиџей за уйрављање не може сумирайи једном величином или мером, али свакако најважније величине су сисйем уйрављања, ниво ресурса и ѓодршка локалне заједнице“* (Tomićević, Milovanović, 2006). Поред тога, када је у питању заштита природе у Србији, констатовано је да ће највећи изазови у управљању ЗП у наредном периоду бити „...*ѓружање корисйи сйановнишйиву, њихово укључивање у локалну ѓривреду, ѓовећање кайацйиџейа уйрављача, као и бољи квалитет уйрављања кроз сйангарде и мониѓоринй, ѓроцене и извешйавање“* (Grujić et al., 2009).

Оваква ситуација намеће потребу да се што прецизније дефинишу улога и задаци УЗП и свих осталих ЗС, као и механизми њихове сарадње. Отуда је концепт управљања ЗП „...*у одређеној мери израз државне ѓолийичке у зашйиџиѓ ѓриродне...“*, тако што су „...*кључне смернице везане за зашйићена ѓодручја и њихово уйрављање, редовиѓо садржане у сйрайешиким докуменйима зашйиџиѓ ѓриродне, живиѓне средине и ѓросйорној уређења, ѓе кровним ѓроисима, усвојенима од највиших ѓела државне власйи“* (Martinić, 2010). Ово јасно указује на повезаност управљања заштићеним подручјем са законима и другим сличним правним актима, јер су ту дефинисана темељна начела, смернице и протоколи за из-

вршавање свих неопходних задатака који се дају управљачима.

У том смислу, у овом раду је извршена анализа закона који су повезани са управљањем ЗП, односно утврђивање значења садржаја и особина текстова закона по питању управљања, ради уочавања могућих идентичности, изостанка или супротности у значењу.

Анализа је рађена за три земље: Република Србија (РС), Република Црна Гора (ЦГ) и Република Хрватска (РХ). Избор држава је извршен на основу геополитичког положаја (све три земље су биле у саставу бивше СФРЈ, географски припадају Западном Балкану, а налазе се у различитим фазама односа са Европском унијом - ЕУ), површине ЗП¹ и периода усвајања закона². Имајући у виду да се област управљања ЗП садржајно налази у више различитих закона, у обзир су узети следећи: Закон о шумама (ЗОШ), Закон о заштити животне средине (ЗОЗЖС), Закон о заштити природе (ЗОЗП) и Закон о националним парковима (ЗОНП)³.

У том смислу, **циљ** истраживања је да се, на бази основних карактеристика исказа у посматраним законима одабраних земаља, дође до сазнања о карактеру законских решења у вези са начином управљања ЗП. **Предмет** истраживања су садржаји ставова изнесених у текстовима датих закона и одреднице⁴, као појмови који одсликавају њихов карактер, односно особине. **Сврха** истраживања је да се, на основу стечених сазнања, дају смернице за унапређење одговарајућих закона, ради обезбеђења хармонизације ставова у међусобно повезаним законима и тиме олакша примена постављених циљева у сфери управљања ЗП.

¹ Површина ЗП у Србији износи око 6% (Đorđević, 2017), у Црној Гори 7,72% (2018/а) и у Хрватској 8,54% (2018/б).

² Сви анализирани закони су донети у периоду од 2008. до 2016. године

³ Овај закон РХ нема, већ је материја из ове области садржајно подељена у друга три закона која имају све три анализираних земаља. Оснивање сваког НП у РХ је уређено посебним законом.

⁴ „**Одредница** је **кључни ѓојам** којим се описује основна карактеристика (својсйиво, особина) сйава, у коме се ѓомињу...“ (Ranković et al., 2017) одређени **упитни појмови**, који су били основ за претрагу текстова закона.

Основне хипотезе, од којих се пошло у овом истраживању, гласе:

- постоји статистички значајна разлика у расподели броја појављивања одабраних одредница;
- постоји статистички значајна разлика у расподели броја појављивања посматраних група одредница.

МЕТОД РАДА И ОБРАДА ПОДАТАКА

У овако конципираном истраживању примењене су одабране опште, основне и посебне научне методе.

Од општих научних метода, коришћена је статистичка метода, као општа метода квантитивног истраживања масовних појава. Ова метода је примењена приликом обраде података.

Од основних научних метода, коришћена је компаративна метода, ради утврђивања сличности и разлика између одређених законских докумената различитих земаља. У оквиру ове методе, као основна истраживачка техника, коришћен је „бенчмаркинг“.

Од посебних научних метода, примењене су анализа и синтеза. Анализа је коришћен приликом анализе текстуалних информација, које су добијене из законских докумената, а синтеза за дефинисање закључака. Поред тога, примењена је и метода анализе садржаја, која се користи за анализу текстуалних информација, јер омогућава испитивање великих количина текстуалних информација и систематско идентификовање њихових карактеристика⁵. Коришћена је за избор и приказ текста ставова у посматраним законима, као и њихово тумачење и довођење у логичку везу са управљањем и ЗП.

Подаци су обрађени коришћењем дескриптивне статистике, везано за број одредница анализираних закона (учешће, учесталост појављивања). χ^2 тест значајности пропорција⁶ је

⁵ Текст се разлаже на његова основна значења, односно врши се систематизација и типологизација садржаја према његовим карактеристикама и својствима (Mihailović, 2012).

⁶ За тумачење резултата добијених овим тестом, треба да буде испуњена претпоставка о најмањој очекиваној

употребљен у циљу испитивања разлике у добијеним (емпиријским) и очекиваним фреквенцијама (Malhotra, 2007). Приликом обраде података, у свим случајевима је примењена претпоставка да је очекивани (хипотетички) распоред фреквенција 50%:50%, односно нулта статистичка хипотеза је била да су вредности једнаке (не постоји статистички значајна разлика у пропорцијама). Такође, за груписање одредница, према значајности разлика у учесталостима појављивања, коришћена је и класстер анализа.

У овом истраживању је, у основи, примењена је подврста методе анализе садржаја, тзв. „анализа збрајањем“ (енгл. summative content analysis) (Hsieh, Shannon, 2005), која је већ коришћена у истраживању текстова стратешких докумената везаних за лов и ловство (Ranković et al., 2017). Она је установљена са циљем да се објективизира анализа текста приликом статистичких метода, односно да истраживачи располажу нумеричким изразима који на објективан начин исказују смисао анализираних докумената⁸. Истраживање у коме је примењена „анализа збрајањем“ „...*йочинье игенџификацијом и кванџификовањем одређених речи или садржаја у џексџу са циљем разумевања конџексџуалне уџоџребе речи или садржаја*“ (Hsieh, Shannon, 2005).

Полази се од упитних појмова (кључне речи које служе за претрагу текстова), који се бџраџу унапред и у најтешњој су вези са проблемом истраживања, односно постављеним циљем и сврхом истраживања. Практично, преко њих се врши избор чланова закона, чији садржај ће

учесталости у свим ћелијама, која гласи да најмање 80% ћелија треба да има очекиване учесталости пет или више (Pallant, 2011).

⁷ Сумаџија (нлат. *summatio*) сабирање, збрајање (Vuja-klija, 1997).

⁸ Одређени ниво субјективности се, ипак, не може у потпуности избећи, јер избор упитних појмова и дефинисање одредница може да се разликује код различитих истраживача. Међутим, у табелама које прате оваква истраживања, где су дати упитни појмови, цитати из закона (пронађених на бази упитних појмова) и одреднице (дефинисане на бази смисла текста), може се јасно видети идеја и мисаони процес који је то продуковао, па се може понешто кориговати и поновити статистичка обрада, што би омогућило да се надограде и унапреде резултати и закључци.

бити предмет анализе. Када се тим путем дође до текстова чији је садржај од интереса за истраживања, врши се утврђивање њиховог смисла, а смисао претаче у једну реч (појам) који тај смисао описује и назива се „**одредница**“. Одреднице нису унапред дате, већ се формирају искључиво на основу смисла става одабраног дела текста и може их бити више везаних за један текст (члан закона). Оне се касније пребројавају и, по потреби, групишу у сродне групе, да би се онда, на основу одабраних статистичких метода, утврђивале разлике у дистрибуцији фреквенција одредница или група одредница, а и њихово груписање према статистичким критеријумима (кластер анализа).

Анализа се може вршити унакрсно на неколико нивоа, у зависности од потребе, односно циља истраживања. На пример, може се поредити учесталост појављивања сваке појединачне одреднице у различитим законима у истој земљи. Затим, може се поредити учесталост појављивања сваке одреднице у истом закону, али из различитих земаља. Може се упоређивати учесталост појављивања формираних група одредница у једној земљи или између земаља. Такође, може се учесталост појављивања поредити и по појединачним одредницама и групама одредница збирно у свим посматраним законима у оквиру једне земље или између земаља. Очито је да су могућности бројне и да само потребе истраживања одређују степен и обим примене овог методског поступка. У том смислу, у овом истраживању тежиште је било на сагледавању бројности одредница (укупно и по земљама), сагледавању односа према карактеру одредница (укупно и по земљама) и разликама у погледу заступљености појединачних одредница (укупно и по земљама).

У одабраним законским документима посматраних држава, тражени су следећи упитни појмови: намена⁹, (посебан) режим заштите, заштићено природно добро, сарадња, заинтересована страна и управљање/управљачи.

Анализом смисла издвојених чланова посматраних закона, идентификовано је укупно 18 одредница, а то су: 1) Статус/функција, 2) Екологија, 3) Заштита, 4) Планирање, 5) Наука и образовање (НиО), 6) Здравље и рекреација (ЗиР), 7) Законодавство, 8) Простор, 9) Надлежност, 10) Институције, 11) Корисници, 12) Сарадња, 13) Управљање, 14) Организација, 15) Шумарство, 16) Пољопривреда, 17) Туризам и 18) Финансирање. При томе, одреднице од 1 до 8 имају општи карактер (прва група), од 9 до 14 организациони (друга група) и од 15 до 18 економски (трећа група).

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У текстовима анализираних закона, на бази упитних појмова, издвојено је 122 исказа (у РС 52, ЦГ 46 и РХ 24), а у њима је дефинисано укупно 508 одредница (у РС 232, ЦГ 167 и РХ 109), што у просеку чини 4,16 (у РС 4,46, ЦГ 3,63 и РХ 4,54) одредница по једном издвојеном исказу. Списак бројева чланова закона и ставова, као и одговарајућих одредница, приказан је у табелама 1-3.

⁹ Појам намена, као упитни појам, одабран је због тога што се приликом издвајања одређене површине обавезно дефинише њена намена, која може у неком смислу да има заштитни карактер (нпр. посебан начин заштите, управљање на заштићеном подручју, очување биодиверзитета, очување екосистема, очување флоре, очување фауне, итд.), па је зато важно да се такви делови закона издвоје за анализу.

Табела 1. Искази из текстова анализираних закона РС и издвојене одреднице

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
Закон о шумама (2010/а)			
§6, ст. 3	Статус/функција, Шумарство	§25 ст. 4	Статус/функција, Заштита, Институције, Шумарство
§6, ст. 4	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО, ЗиР, Шумарство	§51 ст. 3	Статус/функција, Заштита, Шумарство

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
§6, ст. 5	Статус/функција, Заштита, Шумарство		
Закон о националним парковима (2015/а)			
§1, ст. 1	Заштита, Законодавство, Простор, Управљање	§18, ст. 2	Статус/функција, Заштита, Планирање, Простор, Управљање
§8, ст. 2	Заштита, Простор, Надлежност, Институције	§18, ст. 5	Сарадња, Корисници
§10, ст. 1	Екологија, Заштита, Планирање, Законодавство, Управљање	§19 ст. 1	Заштита, Планирање, Законодавство, Простор
§10, ст. 3-4	Статус/функција, Планирање, Управљање	§20, ст. 1 2	Екологија, Заштита, Планирање, Простор, Законодавство, Управљање, Институције, Пољопривреда
§11, ст. 1	Статус/функција, Управљање	§23, ст. 1	Корисници, Организација
§12, ст. 1-8	Екологија, Планирање, Законодавство, Надлежност, Управљање	§23, ст. 2	Статус/функција, Корисници, Организација
§16, ст. 1-16	Екологија, Наука и образовање, Сарадња, Управљање	§24, ст. 1 2	Планирање, Управљање, Организација
Закон о заштити животне средине (2009/а)			
§3, ст. 3, 26, 28	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО, ЗИР, Надлежност, Корисници, Организација	§27, ст. 5-7	Статус/функција, Екологија Законодавство, Институције, Организација, Финансирање
§9, ст. 3	Статус/функција, Екологија, Заштита	§33, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Шумарство. Пољопривреда
§11, ст. 2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Финансије	§34, ст. 1, 2а	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Простор, Шумарство, Пољопривреда
§17, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Законодавство	§36, ст. 2	Екологија, Заштита, Управљање, Шумарство, Пољопривреда, Туризам
§25, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Институције, Корисници, Управљање, Шумарство	§81, ст. 5	Статус/функција, Законодавство, Корисници
Закон о заштити природе (2009/б)			
§1, ст. 1	Статус/функција, Екологија, Заштита, Законодавство	§46, ст. 2	Статус/функција, Заштита, Институције
§4, ст. 27, 37, 48, 63	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Корисници, Управљање	§50	Статус/функција, Надлежност, Институције, Управљање
§5, ст. 3, 5	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Простор, Корисници, Финансирање	§53, ст. 9, 12	Планирање, Простор, Сарадња, Корисници

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
§6, ст. 5	Статус/функција, Екологија, Корисници	§54, ст. 1-2	Планирање, Надлежност, Институције, Управљање
§7	Статус/функција, Екологија Заштита, Планирање, Управљање, Шумар- ство, Пољопривреда, Туризам	§55, ст. 1	Планирање, Простор, Законодавство, Организација
§9, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Надлежност, Институције	§69, ст. 1-7	Статус/функција, Планирање, Зако- нодавство, Управљање, Финасирање
§13, ст. 1	Екологија, Заштита, Корисници	§101, ст. 2, 3, 5	Заштита, Планирање, Законодавство, Надлежност, Институције, Управљање
§27	Статус/функција, Екологија, Заштита	§102, ст. 3, 7	Статус/функција, Заштита, Планира- ње, Управљање, Организација
§29, ст. 4	Статус/функција, Екологија, Заштита	§104, ст. 4	Екологија, НиО, Сарадња, Организација
§30, ст. 2	Статус/функција, Екологија, Планирање, НиО, Зир, Корисници, Управљање	§107, ст. 1	Заштита, Законодавство, Институци- је, Корисници, Финансирање
§32, ст. 2	Статус/функција, Екологија, Заштита	§116	Заштита, Планирање, Законодавство, Управљање
§42, ст. 3	Статус/функција, Екологија, Заштита, Корисници, Управљање		

Извор: оригинал

Табела 2. Искази из текстова анализираних закона ЦГ и издвојене одреднице

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
Закон о шумама (2010/б)			
§2, ст.1	Статус/функција, Екологија, Заштита, Шумарство	§28, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Надле- жност, Институције, Шумарство
§7, ст. 2	Планирање, Простор, Институције, Шумарство	§32, ст. 1	Заштита, Законодавство, Шумарство
§13, ст. 1-2	Статус/функција, Планирање, Шумарство	§31, ст. 1, 3	Статус/функција, Екологија, Планирање, Законодавство, Управљање, Шумарство
§15, ст. 6	Надлежност, Сарадња	§38, ст. 1, 3	Планирање, Законодавство, Корисници
§27, ст. 1	Статус/функција, Екологија, Шумарство		
Закон о националним парковима (2014/а)			
§1.	Заштита	§18, ст. 1	Екологија, Заштита, Планирање, Законодавство, Управљање, Шумарство

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
§2, ст. 1	Планирање, Законодавство, Управљање	§19, ст. 1, 5	Заштита, Корисници, Организација, Финансирање
§3	Заштита	§24, ст. 1, 2	Планирање, Законодавство Корисници, Организација, Шумарство
§5, ст. 1	Законодавство, Управљање, Организација	§25	Планирање, Институције, Корисници, Управљање, Организација
§7, ст. 5	Екологија, Планирање, Заштита, Законодавство, Организација	§28, ст. 1	Планирање, Законодавство, Корисници Организација
§14, ст. 1	Заштита, Планирање, Институције	§32	Корисници, Организација
§15, ст. 1, 5, 11, 13	Заштита, Институције, Корисници, Сарадња	§33	Планирање, Корисници, Управљање, Организација
§16	Заштита, Планирање		
Закон о заштити животне средине (2016/а)			
§5, ст. 3, 4	Екологија, Заштита, Институције, Сарадња	§72	Планирање, Надлежност, Корисници, Организација
§7, ст. 41, 43	Статус/функција, Екологија, Заштита, Корисници, Организација	§73	Законодавство, Корисници
§12, ст. 1, 4	Заштита, Надлежност, Институције, Сарадња, Организација	§78, ст. 1	Екологија, Заштита, Законодавство, Финансирање
Закон о заштити природе (2008)			
§3	Екологија, Заштита, Планирање	§42, ст. 1	Екологија, Заштита, НиО, Институције, Сарадња
§4, ст. 1, 6, 7, 8	Екологија, Заштита, Планирање, Управљање	§50, ст. 5, 6	Надлежност, Корисници, Организација
§6, ст. 38, 68	Статус/функција, Екологија, Заштита	§56	Екологија, Заштита, Планирање, Институције, Управљање, Финансирање
§8	Екологија, Заштита, Законодавство, Сарадња	§58, ст. 1	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање
§14	Екологија, Заштита	§59, ст. 8, 13	Планирање, Корисници, Сарадња
§13, ст. 3	Заштита, Планирање, Финансирање	§61, ст. 2	Заштита, Корисници, Финансирање
§20	Статус/функција, Екологија, Заштита	§65	Законодавство, Корисници, Финансирање
§25, ст. 1.	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО	§67, ст. 2-3	Законодавство, Корисници, Финансирање
§39, ст. 1	Статус/функција, Планирање, Законодавство	§104	Заштита, Законодавство, Институције, Корисници, Организација, Финансирање

Извор: оригинал

Табела 3. Искази из текстова анализираних закона РХ и издвојене одреднице

Параг./ст.	Одредница	Параг./ст.	Одредница
Закон о шумама (2014/б)			
§3, ст. 1	Статус/функција, Управљање, Шумарство	§25, ст. 1	Заштита, Законодавство, Корисници, Шумарство
§5, ст. 3, 8, 32	Заштита, Планирање, Шумарство	§26	Статус/функција, Надлежност, Институције, Корисници, Управљање, Организација, Шумарство
§14	Статус/функција, Заштита, НиО, Шумарство	§28, ст. 2	Заштита, Корисници, Институције, Шумарство
Закон о заштити животне средине (2015/б)			
§3, ст. 1	Статус/ функција, Екологија, Заштита, ЗиР	§39, ст. 1	Екологија, Заштита, ЗиР, Законодавство, Финансирање
§4, ст. 56, 82	Статус/функција, Екологија, Заштита, Законодавство, Корисници, Организација	§138, ст. 1-2	Екологија Планирање, ЗиР, Институције
§7, ст. 8, 14	Екологија, Заштита	§160, ст. 2	Екологија, Планирање, Законодавство, Институције, Корисници
§10, ст. 1-2	Статус/функција, Заштита, Планирање, Законодавство, Управљање	§162, ст. 1	Законодавство, Корисници
§11, ст. 1, 3	Статус/функција, Екологија, Заштита, ЗиР, Законодавство	§163, ст. 1	Планирање, Законодавство, Корисници
§26	Статус/функција, Екологија, Заштита	§191, ст. 1	Надлежност, Корисници
§37, ст. 1	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО, Институције, Корисници, Организација		
Закон о заштити природе (2013)			
§6, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Законодавство, Шумарство, Пољопривреда	§113	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО, ЗиР, Законодавство
§9, ст. 28, 29, 30	Статус/функција, Екологија, Заштита, Планирање, Управљање, Шумарство, Пољопривреда	§115, ст. 1-2	Статус/функција, Екологија, Заштита, НиО, ЗиР, Законодавство
§51, ст. 1-2	Екологија, Заштита, Планирање, Законодавство, Корисници, Организација		

Извор: оригинал

На бази учесталости појављивања издвојених одредница формирана је одговарајућа табела (табела 4), чија је структура одређена

врстом документа, са једне стране, и особином или значењем става, са друге.

Табела 4. Број одредница у посматраним законима, према земљама и карактеру одреднице

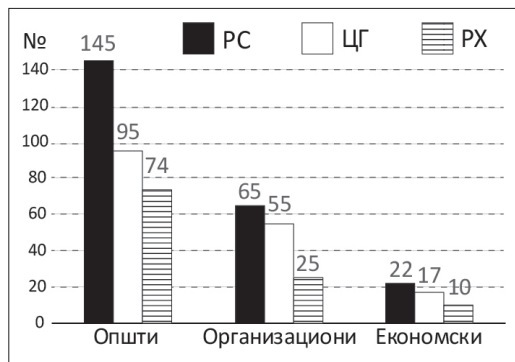
Карактер	Одреднице	Закони РС					Закони ЦГ					Закони РХ					СУМА
		ЗОШ	ЗОНП	ЗОЗЖС	ЗОЗП	Σ	ЗОШ	ЗОНП	ЗОЗЖС	ЗОЗП	Σ	ЗОШ	ЗОЗЖС	ЗОЗП	Σ		
Општи	Статус/функција	5	5	9	15	34	5	0	1	5	11	3	6	4	13	58	
	Екологија	1	4	9	13	27	4	2	3	10	19	0	9	5	14	60	
	Заштита	4	6	8	15	33	2	8	4	13	27	4	8	5	17	77	
	Планирање	0	7	2	12	21	3	9	1	7	20	1	4	3	8	49	
	НиО	1	1	1	2	5	0	0	0	2	2	1	1	2	4	11	
	ЗиР	1	0	1	1	3	0	0	0	0	0	0	4	2	6	9	
	Законодавство	0	5	3	6	14	2	6	2	5	15	1	7	4	12	41	
	Простор	0	5	1	3	9	1	0	0	0	1	0	0	0	0	10	
Σ	12	33	34	67	146	17	25	11	42	95	10	39	25	74	315		
Организациони	Надлежност	0	2	1	4	7	2	0	2	0	4	1	1	0	2	13	
	Институције	1	2	2	6	11	2	3	2	3	10	2	3	0	5	26	
	Корисници	0	3	3	8	14	0	7	3	5	15	3	6	1	10	39	
	Сарадња	0	2	0	2	4	1	1	2	3	7	0	0	0	0	11	
	Управљање	0	10	2	10	22	1	5	0	2	8	2	1	1	4	34	
	Организација	0	3	2	3	8	0	8	2	1	11	1	2	1	4	23	
Σ	1	22	10	33	66	6	24	11	14	55	9	13	3	25	146		
Економски	Шумарство	5	0	4	1	10	7	1	0	0	8	5	0	2	7	25	
	Пољопривреда	0	1	3	1	5	0	1	0	0	1	0	0	2	8		
	Туризам	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2		
	Финансирање	0	0	2	3	5	0	1	1	6	8	0	1	0	14		
Σ	5	1	10	6	22	7	3	1	6	17	5	1	4	10	49		
УКУПНО	18	56	54	106	234	30	52	23	62	167	24	53	32	109	510		

Извор: оригинал

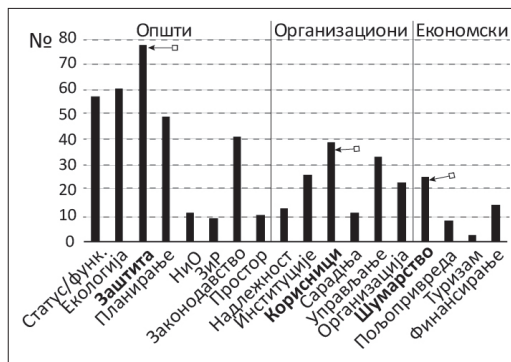
Ако се посматра дистрибуција броја одредница по карактеру и земљама (хипотеза 2), запажа се да код свих посматраних земаља преовлађују одреднице општег карактера са 63,9% (укупно 257, РС 145, ЦГ 95 и РХ 74), док су одреднице организационог (24,9%) и економског (11,2%) карактера знатно мање заступљене (графикон 1).

Ово показује да, са аспекта управљања ЗП, у анализираним законима посматраних земаља доминирају карактеристике које се односе на дефиниције, тумачења, објашњења, принципи

и оквири на које се дати закони ослањају („Статус/функција“), као и друге опште карактеристике („Екологија“, „Заштита“, „Планирање“, „НиО“, „ЗиР“, „Законодавство“ и „Простор“). Знатно је мање учешће одредница организационог („Надлежност“, „Институције“, „Корисници“, „Сарадња“, „Управљање“ и „Организација“) и економског („Шумарство“, „Пољопривреда“, „Туризам“ и „Финансирање“) карактера. Такав однос броја одредница идентичан је и када се посматра по земљама, при чему РС има највише одредница, ЦГ је на другом, а РХ на трећем месту.

Графикон 1. Дистрибуција броја одредница према њиховом карактеру и земљама

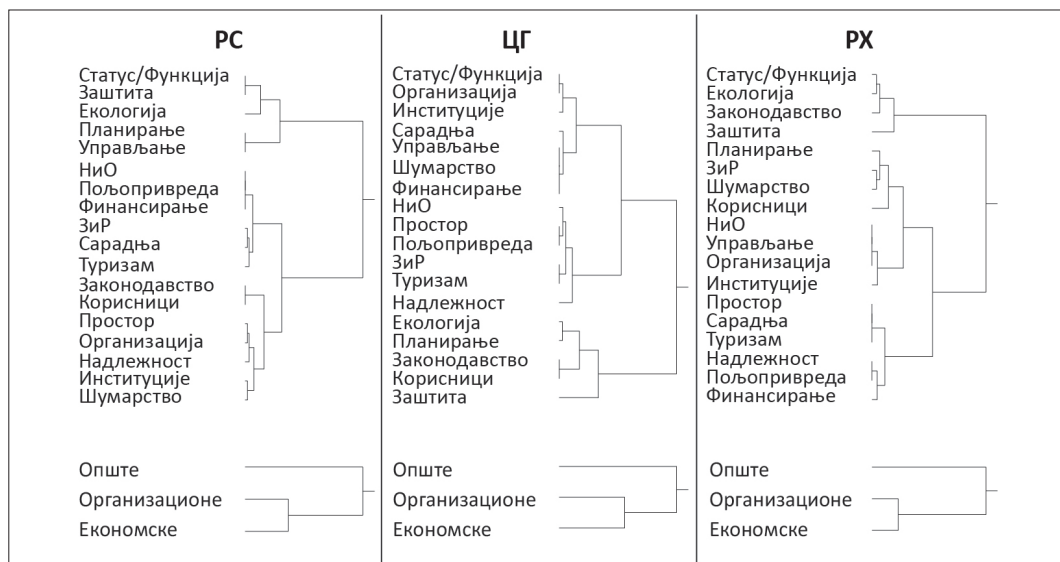

Графикон 2. Дистрибуција укупног броја одредница за све посматране земље

Кад су у питању појединачне одреднице (хипотеза 1), њихов број у свим законима у све три посматране земље приказан је на графикону 2. Ту се јасно запажа да је одредница „Заштита“ најзаступљенија (77), а следе је „Екологија“ (60) и „Статус/функција“ (57), при чему све три припадају групи општих одредница. У групи одредница које имају организационе карактеристике доминира одредница „Корисници“ (39), а у групи одредница економског карактера најзаступљенија је „Шумарство“ (25).

Ако се одреднице групишу на основу броја појављивања (кластер анализа), по посматраним

земљама, запажа се (графикон 3) да у РС једну групу чине „Статус/функција“ и „Заштита“, којима се може придодати још и „Екологија“, у ЦГ су то „Статус/функција“ и „Организација“ (уз „Институције“), док су у РХ то „Статус/функција“ и „Екологија“ (уз „Законодавство“). То говори да се у све три посматране земље у ставовима одабраних закона, са аспекта управљања ЗП, доминирају карактеристике које се односе на дефиниције, тумачења, објашњења, принципе и оквира на које се дати закони ослањају. Међутим, на одређени начин ЦГ је изузетак, јер су тој групи најбројнијих одредница придружене

Графикон 3. Резултат кластер анализе броја одредница, по земљама и карактеру

две које имају организациони карактер („Организација“ и „Институције“). То указује на нешто већи степен практичности и оперативности у ставовима посматраних закона у ЦГ.

Међу одредницама са најмањом бројношћу, груписање је извршено тако што у РС једну групу чине „Шумарство“ и „Институције“ (уз придодавање одредница „Надлежност“, „Организација“ и „Простор“), у ЦГ је то „Заштита“ (уз „Законодавство“, „Планирање“ и „Екологија“), а у РХ је то „Финансирање“ (уз „Надлежност“ и „Туризам“). Запажа се да у ЦГ одредница „Заштита“ има веома мали број појављивања, што се може тумачити тиме да су законодавци сматрали да су читави закони таквог карактера, па то нису посебно наглашавали у самом тексту. Са друге стране, у РХ је најмањи број појављивања везан за одредницу „Финансирање“, што се може тумачити тиме да се ова питања регулишу у неким другим специфичним законима, који нису анализирани. Код РС је одредница „Шумарство“, уз „Институције“, најређе заступљена, што указује на посебан третман ЗП од стране законодаваца, односно удаљавање од економског и институционалног аспекта управљања ЗП.

Ако се посматра груписање на нивоу карактера одредница, запажа се да у све три анализиране земље одреднице општег карактера чине једну групу, док се одреднице организационог и економског карактера заједно могу сврстати у другу групу. Тиме се потврђује да у све три земље, у свим посматраним законима, у односу на управљање ЗП више доминирају дефиниције, принципи, објашњења и тумачења у односу на разраду ставова усмерених на решавање проблема.

Учешће ставова у односу на укупан број посматраних ставова ($n=122$), за које је утврђено да постоји веза са одређеном одредницом приказано је у табели 5. Такође, приказани су и резултати χ^2 -теста значајности пропорција. На основу приказаних података, може се констатовати да је „Заштита“ најчешће заступљена одредница, присутна у више од 60% ставова. Затим следи одредница „Екологија“, која је присутна у скоро $\frac{1}{2}$ ставова. Најмање је заступљена одредница „Туризам“ (мање од 2%).

На основу резултата χ^2 -теста значајности пропорција, може се констатовати да у свим случајевима, осим када су у питању одреднице

„Статус/функција“ и „Екологија“ постоји статистички значајна разлика ($p<0,05$) у учешћу ставова за које је утврђено да имају повезаност са одређеном одредницом и ставова за које таква повезаност није утврђена. То говори да се, са статистичком значајношћу, може тврдити да је одредница „Заштита“ присутна у већини издвојених ставова. За све остале одреднице, такође са статистичком значајношћу, може се тврдити да већином нису присутне у издвојеним ставовима. Једино је одредница „Екологија“ присутна у око $\frac{1}{2}$ ставова.

На основу приказаних података, може се констатовати да су, у **Србији**, најчешће заступљене одреднице „Статус/функција“ и „Заштита“ присутне у више од 60% ставова. Затим следи одредница „Екологија“, која је присутна у око $\frac{1}{2}$ ставова. Најмање је заступљена одредница „Туризам“ (мање од 4%).

На основу резултата χ^2 -теста значајности пропорција, може се констатовати да у свим случајевима, осим када су у питању одреднице „Екологија“, „Планирање“ и „Управљање“, постоји статистички значајна разлика ($p<0,05$) у учешћу ставова за које је утврђено да имају повезаност са одређеном одредницом и ставова за које таква повезаност није утврђена. То говори да се, са статистичком значајношћу, може тврдити да су одреднице „Статус/функција“ и „Заштита“ присутне у већини издвојених ставова. За све остале одреднице, такође са статистичком значајношћу, може се тврдити да већином нису присутне у издвојеним ставовима.

На основу приказаних података, може се констатовати да је, у **Црној Гори**, најчешће заступљена одредница „Шумарство“ присутна у више од 80% ставова. Затим следи одредница „Заштита“, која је присутна у око 60% ставова. Најмање су заступљена одреднице „Простор“ и „Пољопривреда“ (мање од 3%), а одреднице „Здравље и рекреација“ и „Туризам“, уопште нису заступљене.

На основу резултата χ^2 -теста значајности пропорција, може се констатовати да у свим случајевима, осим када је у питању одреднице „Екологија“, „Заштита“ и „Планирање“, постоји статистички значајна разлика ($p<0,05$) у учешћу ставова за које је утврђено да имају повезаност са одређеном одредницом и ставова за које

Табела 5. Учешће и χ^2 -тест значајности пропорција

Одредница	Укупно				Србија				Црна Гора				Хрватска			
	Учешће %	χ^2	df	p*	Учешће %	χ^2	df	p*	Учешће %	χ^2	df	p*	Учешће %	χ^2	df	p*
Статус/функција	46,7	0,525	1	0,469	63,5	3,769	1	0,052	23,9	12,522	1	0,000	54,2	0,167	1	0,683
Екологија	49,2	0,033	1	0,856	51,9	0,077	1	0,782	41,3	1,391	1	0,238	58,3	0,667	1	0,414
Заштита	63,1	8,393	1	0,004	63,5	3,769	1	0,052	58,7	1,391	1	0,238	70,8	4,167	1	0,041
Планирање	40,2	4,721	1	0,030	40,4	1,923	1	0,166	43,5	0,783	1	0,376	33,3	2,667	1	0,102
НиО	9,0	81,967	1	0,000	9,6	33,923	1	0,000	4,3	38,348	1	0,000	16,7	10,667	1	0,001
ЗиР	7,4	88,656	1	0,000	5,8	40,692	1	0,000	0,0	/	/	/	25,0	6,000	1	0,014
Законодавство	33,6	13,115	1	0,000	26,9	11,077	1	0,001	32,6	5,565	1	0,018	50,0	0,000	1	1,000
Простор	8,2	85,279	1	0,000	17,3	22,231	1	0,000	2,2	42,087	1	0,000	0,0	/	/	/
Надлежност	10,7	75,541	1	0,000	13,5	27,769	1	0,000	8,7	31,391	1	0,000	8,3	16,667	1	0,000
Институције	21,3	40,164	1	0,000	21,2	17,308	1	0,000	21,7	14,696	1	0,000	20,8	8,167	1	0,004
Корисници	32,0	15,869	1	0,000	26,9	11,077	1	0,001	32,6	5,565	1	0,018	41,7	0,667	1	0,414
Сарадња	9,0	81,967	1	0,000	7,7	37,231	1	0,000	15,2	22,261	1	0,000	0,0	/	/	/
Управљање	27,0	25,705	1	0,000	40,4	1,923	1	0,166	17,4	19,565	1	0,000	16,7	10,667	1	0,001
Организација	18,9	47,344	1	0,000	15,4	24,923	1	0,000	23,9	12,522	1	0,000	16,7	10,667	1	0,001
Шумарство	20,5	42,492	1	0,000	19,2	19,692	1	0,000	82,6	19,565	1	0,000	29,2	4,167	1	0,041
Пољопривреда	6,6	92,098	1	0,000	9,6	33,923	1	0,000	2,2	42,087	1	0,000	8,3	16,667	1	0,000
Туризам	1,6	114,131	1	0,000	3,8	44,308	1	0,000	0,0	/	/	/	0,0	/	/	/
Финансирање	11,5	72,426	1	0,000	9,6	33,923	1	0,000	17,4	19,565	1	0,000	4,2	20,167	1	0,000

* Ако је $p < 0,05$, постоји статистички значајна разлика између посматраних група.

Извор: оригинал

таква повезаност није утврђена. То говори да се, са статистичком значајношћу, може тврдити да је одредница „Шумарство“ присутна у већини издвојених ставова. За остале одреднице (за које је утврђено да је $p < 0,05$), такође са статистичком значајношћу, може се тврдити да већином нису присутне у издвојеним ставовима.

На основу приказаних података, може се констатовати да је, у Хрватској, најчешће заступљена одредница „Заштита“ присутна у око 70% ставова. Најмање је заступљена одредница „Финансирање“ (мање од 5%), а одреднице „Простор“, „Сарадња“ и „Туризам“, уопште нису заступљене.

На основу резултата χ^2 -теста значајности пропорција, може се констатовати да у свим случајевима, осим када су у питању одреднице „Статус/функција“, „Екологија“, „Планирање“, „Законодавство“ и „Корисници“, постоји статистички значајна разлика ($p < 0,05$) у учешћу у ставовима за које је утврђено да су повезани са одређеном одредницом и ставова за које таква повезаност није утврђена. То говори да се, са статистичком значајношћу, може тврдити да је одредница „Заштита“ присутна у већини издвојених ставова. За остале одреднице (за које је утврђено да је $p < 0,05$), такође са статистичком значајношћу, може се тврдити да већином нису присутне у издвојеним ставовима.

ДИСКУСИЈА

Ако се упореде резултати по државама, може се констатовати да је одредница „Статус/функција“ већином присутна само у Србији ($p < 0,05$). Одредница „Заштита“ је већином заступљена у Србији и Хрватској ($p < 0,05$). Занимљиво је истаћи да је једино у Црној Гори, више пажње посвећено улози шумарства у заштити природе (одредница „Шумарство“ је већином заступљена, $p < 0,05$). Шуме и шумарство имају значајну улогу у туризму, „...с обзиром на џури-сичко-рекреативну функцију шума које својим положајем, изледом или неким другим функцијама повећавају џурисички џромей“ (Kgrina et al., 2014).

Претходна истраживања су показала да „...џурисички на одмору наводе важносџ шуме

џри огабину одреџишџа за одмор и жељу за извођењем разних акџивносџи на џросџору шумске целине“ (Kgrina et al., 2014). Поред тога, последњих деценија управљање шумским ЗП је „...џосџало изазов, не само за секџор за шџишџе џрироде већ и за осџале секџоре, џрвенсџвено реџонално џланирање, јер уџрављање шумским зашџићеним џприродним добрима обухваџа џросџорну, соџио-кулџурну и економску димензију“ (Grujić et al., 2009).

Када је у питању управљање у ужем смислу (одредница „Управљање“), као и управљање посетиоцима и сарадња са корисницима, треба истаћи да одреднице у вези са овим аспектом управљања ЗП („Корисници“, „Сарадња“, „Туризам“, „ЗиР“), нису (или већином нису, $p < 0,05$) заступљене у анализираним законодавним документима одабраних држава. Последњих година, постоји интерес у интегрисаном управљању заштићеним подручјима, који подразумева „...широку џарџициџацију локалноџ сџановнишџва у џолишџком оглуџивању у уџрављању џприродним добром“ (Tomićević et al., 2006). Такође је утврђено да је, у циљу што ефикасније имплементације активности предвиђених плановима управљања, „...џожељно да џоред особља уџрављачке орџанизације, у овај џроџес буду укључени и џуди на које ће уџрављање уџициџи (локално сџановнишџво, џосџиџоџи и друџе заинџтересоване сџране)“ (Jelić, Tomićević- Dubljević, 2015). Недовољна заступљеност одредница које се односе на сарадњу са корисницима у анализираним законодавним оквирима, може имати потенцијално негативне последице на спровођење поменутог тренда укључивања свих ЗС у управљање ЗП. Свакако треба имати у виду да претходна истраживања указују да локално становништво и друге заинтересоване стране, већином показују заинтересованост за укључивање у управљање националним парковима у Србији (Tomićević et al., 2005, Prvulović, Nedeljković, 2017).

Одреднице које су у вези са организационим аспектима управљања ЗП („Надлежност“, „Институција“, „Организација“), већином ($p < 0,05$) нису присутне у анализираним законодавним документима у све три државе. Иста је ситуација и када је у питању одредница „Финансирање“.

Ови резултати су у складу са налазима претходних истраживања у Хрватској, којима је утврђено да је „...кључни проблеми свакодневне функционирања заштитних организација у Републици Хрватској свакако су неусклађеност прописа и законске недоречености, немоћност власницима финансирања код већине заштитних организација као и неосиromaње сиручног шела око заједничког присиуа у управљању“ (Bulat, 2012).

Ако би се посматрао распоред одредница према групама (карактеристикама) по посматраним земљама, видљива је сличност у тој расподели, јер се одреднице општег карактера издвајају од одредница организационог и економског карактера, које могу да се интегришу у другу групу (кластер анализа). Без обзира што постоје одређене разлике у броју појављивања одређених одредница унутар група, оваква ситуација са груписањем према карактеру, важи за све три посматране земље. Као једини фактор који може да генерише овакав ефекат, у овом моменту може да се издвоји потреба за усаглашавањем домаћих са прописима ЕУ и прилагођавање критеријумима тог законодавства, без обзира на њихов различит положај у односу на чланство у ЕУ.

Оваква ситуација указује на то да текстови чланова посматраних закона претежно садрже дефиниције и објашњења (висока заступљеност одреднице „Статус/функција“, односно целе групе одредница општег карактера), а мање су окренути конкретним решењима и упутствима за поступање у пракси. Разлоге томе треба тражити, пре свега, у томе што се у области управљања ЗП оперише углавном са новим појмовима, посебно онима преузетих из стране праксе, или појмовима са измењеним значењем у односу на изворно. Тада је потребно да се прво они разјасне, па тек онда употребе у неком конкретнијем смислу у текстовима чланова закона. Такође, томе доприноси и велики број закона којима треба регулисати ово питање, као и релативно кратки рокови за њихово доношење. У таквој ситуацији, потребно је усвајати нове појмове и принципе, а старима доделити нова или измењена значења. Такође, када се ради са кратким роковима за доношење, обично нема времена за детаљно садржајно дотеривање. У том смислу, потребно је да се

пажња у већој мери посвети конкретним решењима проблема у области заштите природе и управљања ЗП¹⁰.

Последица такве ситуације у сфери регулације управљања ЗП (слабија заступљеност одредница организационог и економског карактера) је недостатак конкретних законских решења. То може да има негативне последице у пракси, пре свега по стање самих ЗП. Наиме, све што законски није прецизно дефинисано, може да проузрокује разноликост у поступању у пракси, што би захтевало енормно увећање напора да се спорови и конфликти, који из тога проистекну, разреше и хармонизују потребне активности. За то време, поједина ЗП могу да претрпе и озбиљније штете, за шта ће бити потребно и времена и финансијских средстава да би се санирале.

ЗАКЉУЧЦИ

На основу добијених резултата истраживања, могу се дефинисати следећи закључци:

- најзаступљеније су одреднице општег карактера, како укупно тако и по посматраним земљама;
- број одредница општег карактера се статистички значајно разликује од оних организационог и економског карактера, како укупно тако и по посматраним земљама (што потврђује другу хипотезу);
- број одредница организационог и економског карактера се међусобно не разликује, како укупно тако и по посматраним земљама;
- од појединачних одредница, најзаступљенија је „Заштита“, а следе је „Екологија“ и „Статус/функција“;
- са статистичком значајношћу, може се тврдити да је одредница „Заштита“ присутна у већини издвојених ставова, док се за све остале одреднице, такође са статистичком значајношћу, може тврдити да већином нису присутне у издвојеним ставовима, од чега одступа само Црна Гора, где је одредница „Шумарство“ присутна у већини ставова (што потврђује прву хипотезу).

¹⁰ Вероватно се због тога и одредница „Заштита“ тако често појављује у већини издвојених ставова (χ^2 -тест).

Имајући наведено у виду, код уређивања питања управљања заштићеним подручјима, састављачи закона требали би да се усмере у правцу дефинисања конкретних решења, која ће унапредити рад у пракси, а тиме задовољити и основни смисао њиховог доношења (заштита одабраних подручја од друштвеног значаја). У том смислу, може се препоручити боље дефинисање типова управљача и везивање сваког од њих за подручја одређених карактеристика. Затим, треба прецизније уредити питање финансирања неопходних активности управљача и начине стицања прихода везаних за додељено заштићено подручје. Такође, у такву групу питања спада и дефинисање тела које доноси одлуку о додели таквог простора на управљање (ко га формира, какав састав треба да има, итд.), али и критеријума по којима ће се извршити избор управљача. Уз све истакнуто, не би

било сувишно и прецизније дефинисање обавеза управљача у погледу старања о подручју које му је додељено на управљање, обавезе према држави, обавеза у погледу структуре радне снаге коју мора да ангажује, техничкој опремљености и сл.

Пребацивањем тежишта ставова датих закона на решавање конкретних питања, значајно би се унапредила заштита одабраних подручја и смањили трошкови санације могућих штета.

Напомена: Истраживање је реализовано у оквиру пројекта „Истраживања климатских промена и њиховог утицаја на животну средину - праћење утицаја, адаптација и ублажавање“, подпројекат „Социо-економски развој, ублажавање и адаптација на климатске промене“ (ев. бр. 43007, ев. бр. подпројекта 43007/16-III), финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

THE LEGAL FRAMEWORK FOR PROTECTED AREAS MANAGEMENT IN SERBIA, MONTENEGRO AND CROATIA

Dr Nenad Ranković, full professor, University of Belgrade - Faculty of Forestry

Dr Jelena Nedeljković, assistant professor University of Belgrade - Faculty of Forestry (jelena.nedeljkovic@sfb.bg.ac.rs)

Dipl. Ing Mladen Prvulović, MSc student, University of Belgrade - Faculty of Forestry

Abstract: The paper analyzes the laws related to the management of protected areas, i.e., determining the meaning of the content and characteristics of the texts of the laws regarding management, in order to identify possible identities, absences or contradictions in meaning. The aim of this research is to find out the nature of the legislation related to the management of protected areas, on the basis of the characteristics of the paragraphs in the observed laws of the selected countries. The analysis was carried out for three countries: Serbia, Montenegro and Croatia. Bearing in mind that these issues are subject of several different laws, the following acts were taken into account: the Law on Forests, the Law on Environmental Protection, the Law on Nature Conservation and the Law on National Parks. In all the observed countries, general entries are predominated (63.9%), while the entries with organizational (24.9%) and economic (11.2%) characters are much less common. When it comes to individual entries, "Protection" is the most frequent, followed by "Ecology" and "Status / Function", all of which belong to the group of general entries. In the group of entries with organizational character, "Users" is dominant, and in the group of entries with economic character, the most important is "Forestry". When regulating protected area management issues, law drafters should be more focused on defining concrete solutions, which will improve work in practice, and thus satisfy the basic purpose of their adoption (protection of selected areas of social significance).

Keywords: protected area, laws, management, summative content analysis

INTRODUCTION

Management of Protected Areas (PAs) and cooperation between protected area managers (PAMs) and stakeholders is today a major challenge, primarily due to the increasing need for using natural resources and meeting diverse interests. In doing so, PAMs have a variety of problems, including conflicts in relations between stakeholders. This arises from the multiple significance of such spaces in modern times, especially since the concept of nature conservation is intertwined with the concept of economic development, often seen as antagonistic, although this does not necessarily have to be the case. The above indicates that, in PAs' management, there are various influences today, which include: *"...political influence, which is reflected primarily through the process of adopting the legal framework of management; economic, which monitors the success of the management of individual PAs, and an environment that monitors the fulfilment of core functions of the PA"* (Šutić, Ružić, 2013).

Such a situation poses a major challenge for PAMs, because the interests of these two concepts must be reconciled. The PAMs are here in a very sensitive position because the area that they have been given to manage have basically a protective character (nature and biodiversity conservation). On the other hand, they have to perform all the necessary activities (do business) predominantly with means that they must themselves achieve by some economic activity, using a given PA as a resource.

PAs can provide environmental, economic and social benefits, only *"...if managed efficiently. It is indisputable that management capacity cannot be summed up by one variable or measure, but certainly the most important variables are the management system, the level of resources and the support of the local community"* (Tomićević, Milovanović, 2006). In addition, when it comes to the nature conservation in Serbia, it was concluded that the greatest challenges in the management of the PA in the coming period will be *"...providing benefits to the population, their inclusion in the local economy, increasing the capacities of managers, as well as better quality of management through standards and monitoring, assessments and reporting"* (Grujičić et al., 2009).

This situation imposes the need to define as precisely as possible the role and tasks of PAMs and all other stakeholders as well as the mechanisms for their cooperation. Hence, the concept of PAs management is *"...to some extent an expression of state policy in nature conservation..."* by having *"...key guidelines related to protected areas and their management, regularly contained in strategic documents on the nature conservation, environmental protection and spatial planning, and umbrella regulations, adopted by the highest bodies of state authorities"* (Martinić, 2010). This clearly indicates the connection between the management of a PA with laws and other similar legal acts, as it defines the basic principles, guidelines and protocols for executing all the necessary tasks assigned to managers.

In this sense, an analysis of the laws related to the management of the PA is conducted in this paper, i.e. the meaning of the content and characteristics of the texts of the law in relation to management is determined, in order to identify possible identities, absences or contradictions in meaning.

The analysis was conducted for three countries: Republic of Serbia (RS), Republic of Montenegro (MNG) and Republic of Croatia (RC). The choice of the state was made on the basis of their geopolitical positions (all three countries were part of the former SFRY, geographically belong to the Western Balkans, and are in different stages of relations with the European Union - EU), PA share¹ and the period of laws adoption². Bearing in mind that the management of PAs is contained in several different laws, the following acts are considered: the Law on Forests (LOF), the Law on Environmental Protection (LOEP), the Law on Nature Conservation (LONC) and the Law on National Parks (LONP)³.

In that sense, the **aim** of the research is to find out the nature of the legislation related to the management of protected areas, on the basis of the characteristics of the paragraphs in the ob-

¹ Share of PAs in Serbia is around 6% (Đorđević, 2017), in Montenegro 7.72% (2018/a) and in Croatia 8.54% (2018/b).

² All analyzed laws were adopted in the period from 2008 to 2016.

³ This law does not exist in Croatia. This matter is divided into the other three laws that have all three analyzed countries. The establishment of each NP in the Republic of Croatia is regulated by a special law.

served laws of the selected countries. The **subject** of the research is the content of the paragraphs presented in the texts of the given laws, and entries⁴, as terms that reflect their character, or characteristics. Based on the findings, the **purpose** of this research is to provide guidelines for the improvement of the relevant laws, in order to ensure harmonization of paragraphs in the interlinked laws and thus facilitate the implementation of the set goals in the field of PA management.

The basic hypotheses are

- there is a statistically significant difference in the distribution of the number of occurrences of the selected entries;
- there is a statistically significant difference in the distribution of the number of occurrences of the observed groups of entries.

METHODS AND DATA ANALYSIS

In this kind of research, the selected general, basic and special scientific methods were applied.

A statistical method was used, as a general method of the quantitative research of mass events. This method was applied in data analysis.

The comparative method was used as the basic method to determine the similarities and differences between certain legal documents of different countries. Within the framework of this method, “benchmarking” was used as the research technique.

Analysis and synthesis were applied as special scientific methods. The analysis was used in the analysis of textual information, obtained from legal documents, and synthesis for defining conclusions. In addition, a content analysis method was used to analyze textual information, because it enables testing of large amounts of textual information and systematic identification of their characteristics⁵. It was used for the selection and presentation of the texts of the paragraphs in the

⁴ „An entry is a key term that describes the basic characteristic (property, characteristic) of the paragraph, in which are mentioned...” (Ranković *et al.*, 2017) certain reference terms, which were the basis for the search for texts of the laws.

⁵ The text is divided to its basic meanings, i.e. the systematization and typology of contents according to its characteristics and properties is conducted (Mihailović, 2012).

observed laws, as well as their interpretation and logical connection with management and PAs.

The data were processed using descriptive statistics, related to the number of parameters of the analyzed laws (participation, frequency of occurrence). χ^2 test goodness-of-fit⁶ was used to test the difference in the obtained (empirical) and expected frequencies (Malhotra, 2007). In all cases, it was assumed that expected (hypothetical) frequency distribution was 50% : 50%, i.e. null statistical hypothesis was that all proportions were equal (there is no statistically significant difference between the proportions). In addition, cluster analysis was used to group the entries, according to the significance of the differences in occurrence rates.

In this research, basically, a sub-type of content analysis method was used, the so-called summative⁷ content analysis (Hsieh, Shannon, 2005), which has already been used in researching texts of strategic documents related to hunting (Ranković *et al.*, 2017). It was established with the aim to objectify the analysis of text using statistical methods, that is, that the researchers have numerical expressions that objectively express the meaning of the analyzed documents⁸. A research in which summative content analysis is used typically starts with “...*identifying and quantifying certain words or content in text with the purpose of understanding the contextual use of the words or content*” (Hsieh, Shannon, 2005).

It starts with **query terms** (keywords used for text search), which are selected in advance and are most closely related to the problem of research, i.e. the aim and purpose of the research. Practically, the choice of articles whose content will be subject to analysis is made through them.

⁶ Results of this test can be interpreted, only if at least 80% of cells have the expected frequency of 5 or more (Pallant, 2011).

⁷ Summation (nlat. *summatio*) addition (Vujaklija, 1997).

⁸ However, a certain level of subjectivity cannot be completely avoided, since the choice of questioning terms and the definition of entries can be different for different researchers. However, in the tables that follow such research, where query terms, quotes from the law (found on the basis of query terms) and entries (defined on the basis of the meaning of the text) are given, one can clearly see the idea and thought process that produced it, so can somehow correct and repeat statistical processing, which would enable the results and conclusions to be upgraded and improved.

When texts with the content of interest for research is selected in this way, the determination of their meaning is carried out, and the meaning is translated into one word (term) that describes this meaning and is called the “**entry**”. The entries are not given in advance but are formed exclusively based on the meaning of the selected part of the text and there may be more of them related to one text (article of the law). They are later counted and, if necessary, grouped into related groups, in order to determine differences in the frequency distribution of entries or groups of entries based on the selected statistical methods, as well as their clustering according to statistical criteria (cluster analysis).

The analysis can be done at several levels, depending on the purpose or aim of the research. For example, one can compare the frequency of the occurrence of each individual entry in different laws in the same country. Then, it is possible to compare the frequency of appearance of each entry in the same law, but from different countries. It is possible to compare the frequency of occurrence of formed group of entries in one country or between countries.

In addition, the frequency of occurrence can be compared to individual entries and groups of entries together in all observed laws within a country or between countries. It is obvious that the possibilities are numerous and that only the needs of the research determine the extent and scope of the application of this methodical procedure. In this regard, in this research, the focus was on considering the number of entries (total and by country), the perception of the relation to the character of entries (total and by country) and the differences in the representation of individual entries (total and by country).

In the selected legal documents of the observed countries, the following query terms were selected: purpose⁹, (special) protection regime, protected area, cooperation, stakeholders and management / managers.

A total of 18 entries have been identified by analyzing the meaning of the separate articles of the observed laws,: 1) Status/function, 2) Ecology, 3) Protection, 4) Planning, 5) Science and education (S&E) 6) Health and recreation (H&R), 7) Legislation, 8) Space, 9) Jurisdiction, 10) Institutions, 11) Users, 12) Cooperation, 13) Management, 14) Organization, 15) Forestry, 16) Agriculture, 17) Tourism and 18) Financing. In addition, the entries from 1 to 8 have a general character (first group), 9 to 14 organizational (second group) and 15 to 18 economic (third group).

RESULTS

In the texts of the analyzed laws, on the basis of query terms, 122 paragraphs (in RS 52, in MNG 46 and in RC 24) were separated, and they defined a total of 508 queries (in RS 232, in MNG 167 and in RC 109), which is on average 4.16 entries (in RS 4.46, in MNG 3.63 and in RC 4.54) per paragraph. A list of the numbers of articles and paragraphs, as well as the appropriate entries, is shown in Tables 1-3.

⁹ The term “purpose”, as a query term, was chosen because, when allocating a certain area, its purpose is defined, which may in some sense have a protective character (for example, a special way of protection, management in a protected area, conservation of biodiversity, preservation of ecosystems, conservation flora and/or fauna, etc.). Because of this, it is important that such parts of laws should be selected for analysis.

Table 1. Statements from laws' text in RS and selected entries

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
Law on forests (2010/a)			
§6, par. 3	Status/function, Forestry	§25 par. 4	Status/function, Protection, Institutions, Forestry
§6, par. 4	Status/function, Ecology, Protection, S&E, H&R, Forestry	§51 par. 3	Status/function, Protection, Forestry

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
§6, par. 5	Status/function, Protection, Forestry		
Law on national parks (2015/a)			
§1, par. 1	Protection, Legislation, Space, Management	§18, par. 2	Status/function, Protection, Planning, Space, Management
§8, par. 2	Protection, Space, Jurisdiction, Institutions	§18, par. 5	Cooperation, Users
§10, par. 1	Ecology, Protection, Planning, Legislation, Management	§19 par. 1	Protection, Planning, Legislation, Space
§10, par. 3-4	Status/function, Planning, Management	§20, par. 1 2	Ecology, Protection, Planning, Space, Legislation, Management, Institutions, Agriculture
§11, par. 1	Status/function, Management	§23, par. 1	Users, Organization
§12, par. 1-8	Ecology, Planning, Legislation, Jurisdiction, Management	§23, par. 2	Status/function, Users, Organization
§16, par. 1-16	Ecology, S&E, Cooperation, Management	§24, par. 1 2	Planning, Management, Organization
Law on environmental protection (2009/a)			
§3, par. 3, 26, 28	Status/function, Ecology, Protection, S&E, H&R, Jurisdiction, Users, Organization	§27, par. 5-7	Status/function, Ecology, Legislation, Institutions, Organization, Financing
§9, par. 3	Status/function, Ecology, Protection	§33, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Forestry, Agriculture
§11, par. 2	Status/function, Ecology, Protection, Financing	§34, par. 1, 2a	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Space, Forestry, Agriculture
§17, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, Legislation	§36, par. 2	Ecology, Protection, Management, Forestry, Agriculture, Tourism
§25, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, Institutions, Users, Management, Forestry	§81, par. 5	Status/function, Legislation, Users
Law on nature conservation (2009/b)			
§1, par. 1	Status/function, Ecology, Protection, Legislation	§46, par. 2	Status/function, Protection, Institutions
§4, par. 27, 37, 48, 63	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Users, Management	§50	Status/function, Jurisdiction, Institutions, Management
§5, par. 3, 5	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Space, Users, Financing	§53, par. 9, 12	Planning, Space, Cooperation, Users
§6, par. 5	Status/function, Ecology, Users	§54, par. 1-2	Planning, Jurisdiction, Institutions, Management

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
§7	Status/function, Ecology Protection, Planning, Management, Forestry, Agriculture, Tourism	§55, par. 1	Planning, Space, Legislation, Organization
§9, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Jurisdiction, Institutions	§69, par. 1-7	Status/function, Planning, Legislation, Management, Financing
§13, par. 1	Ecology, Protection, Users	§101, par. 2, 3, 5	Protection, Planning, Legislation, Jurisdiction, Institutions, Management
§27	Status/function, Ecology, Protection	§102, par. 3, 7	Status/function, Protection, Planning, Management, Organization
§29, par. 4	Status/function, Ecology, Protection	§104, par. 4	Ecology, S&E, Cooperation, Organization
§30, par. 2	Status/function, Ecology, Planning, S&E, H&R, Users, Management	§107, par. 1	Protection, Legislation, Institutions, Users, Financing
§32, par. 2	Status/function, Ecology, Protection	§116	Protection, Planning, Legislation, Management
§42, par. 3	Status/function, Ecology, Protection, Users, Management		

Source: authors

Table 2. Statements from laws' text in Montenegro and selected entries

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
Law on forests (2010/b)			
§2, par.1	Status/function, Ecology, Protection, Forestry	§28, par. 1-2	Status/function, Ecology, Jurisdiction, Institutions, Forestry
§7, par. 2	Planning, Space, Institutions, Forestry	§32, par. 1	Protection, Legislation, Forestry
§13, par. 1-2	Status/function, Planning, Forestry	§31, par. 1, 3	Status/function, Ecology, Planning, Legislation, Management, Forestry
§15, par. 6	Jurisdiction, Cooperation	§38, par. 1, 3	Planning, Legislation, Users
§27, par. 1	Status/function, Ecology, Forestry		
Law on national parks (2014/a)			
§1.	Protection	§18, par. 1	Ecology, Protection, Planning, Legislation, Management, Forestry
§2, par. 1	Planning, Legislation, Management	§19, par. 1, 5	Protection, Users, Organization, Financing

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
§3	Protection	§24, par. 1, 2	Planning, Legislation Users, Organization, Forestry
§5, par. 1	Legislation, Management, Organization	§25	Planning, Institutions, Users, Management, Organization
§7, par. 5	Ecology, Planning, Protection, Legislation, Organization	§28, par. 1	Planning, Legislation, Users Organization
§14, par. 1	Protection, Planning, Institutions	§32	Users, Organization
§15, par. 1, 5, 11, 13	Protection, Institutions, Users, Cooperation	§33	Planning, Users, Management, Organization
§16	Protection, Planning		
Law on environmental protection (2016/a)			
§5, par. 3, 4	Ecology, Protection, Institutions, Cooperation	§72	Planning, Jurisdiction, Users, Organization
§7, par. 41, 43	Status/function, Ecology, Protection, Users, Organization	§73	Legislation, Users
§12, par. 1, 4	Protection, Jurisdiction, Institutions, Cooperation, Organization	§78, par. 1	Ecology, Protection, Legislation, Financing
Law on nature conservation (2008)			
§3	Ecology, Protection, Planning	§42, par. 1	Ecology, Protection, S&E, Institutions, Cooperation
§4, par. 1, 6, 7, 8	Ecology, Protection, Planning, Management	§50, par. 5, 6	Jurisdiction, Users, Organization
§6, par. 38, 68	Status/function, Ecology, Protection	§56	Ecology, Protection, Planning, Institutions, Management, Financing
§8	Ecology, Protection, Legislation, Cooperation	§58, par. 1	Status/function, Ecology, Protection, Planning
§14	Ecology, Protection	§59, par. 8, 13	Planning, Users, Cooperation
§13, par. 3	Protection, Planning, Financing	§61, par. 2	Protection, Users, Financing
§20	Status/function, Ecology, Protection	§65	Legislation, Users, Financing
§25, par. 1.	Status/function, Ecology, Protection, S&E	§67, par. 2-3	Legislation, Users, Financing
§39, par. 1	Status/function, Planning, Legislation	§104	Protection, Legislation, Institutions, Users, Organization, Financing

Source: authors

Table 3. Statements from laws' text in the Republic of Croatia and selected entries

Article/ paragraph	Entry	Article/ paragraph	Entry
Law on forests (2014/b)			
§3, par. 1	Status/function, Management, Forestry	§25, par. 1	Protection, Legislation, Users, Forestry
§5, par. 3, 8, 32	Protection, Planning, Forestry	§26	Status/function, Jurisdiction, Institutions, Users, Management, Organization, Forestry
§14	Status/function, Protection, S&E, Forestry	§28, par. 2	Protection, Users, Institutions, Forestry
Law on environmental protection (2015/b)			
§3, par. 1	Status/function, Ecology, Protection, H&R	§39, par. 1	Ecology, Protection, H&R, Legislation, Financing
§4, par. 56, 82	Status/function, Ecology, Protection, Legislation, Users, Organization	§138, par. 1-2	Ecology Planning, H&R, Institutions
§7, par. 8, 14	Ecology, Protection	§160, par. 2	Ecology, Planning, Legislation, Institutions, Users
§10, par. 1-2	Status/function, Protection, Planning, Legislation, Management	§162, par. 1	Legislation, Users
§11, par. 1, 3	Status/function, Ecology, Protection, H&R, Legislation	§163, par. 1	Planning, Legislation, Users
§26	Status/function, Ecology, Protection	§191, par. 1	Jurisdiction, Users
§37, par. 1	Status/function, Ecology, Protection, S&E, Institutions, Users, Organization		
Law on nature conservation (2013)			
§6, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Legislation, Forestry, Agriculture	§113	Status/function, Ecology, Protection, S&E, H&R, Legislation
§9, par. 28, 29, 30	Status/function, Ecology, Protection, Planning, Management, Forestry, Agriculture	§115, par. 1-2	Status/function, Ecology, Protection, S&E, H&R, Legislation
§51, par. 1-2	Ecology, Protection, Planning, Legislation, Users, Organization		

Source: authors

Based on the frequency of occurrence of the selected terms, an appropriate table (Table 4) was created, whose structure is determined by the

type of document, on the one hand, and by the character or the meaning of the paragraph on the other.

Table 4. The number of entries in observed laws, by country and character of entry

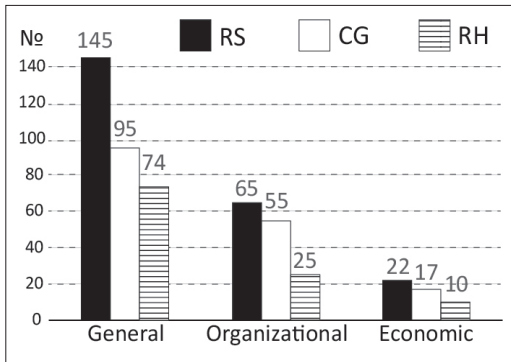
Character	Entry	Laws R Serbia					Laws Montenegro					Laws R Croatia				TOTAL
		LoF	LoNP	LoEP	LoNC	Σ	LoF	LoNP	LoEP	LoNC	Σ	LoF	LoEP	LoNC	Σ	
General	Status/function	5	5	9	15	34	5	0	1	5	11	3	6	4	13	58
	Ecology	1	4	9	13	27	4	2	3	10	19	0	9	5	14	60
	Protection	4	6	8	15	33	2	8	4	13	27	4	8	5	17	77
	Planning	0	7	2	12	21	3	9	1	7	20	1	4	3	8	49
	S&E	1	1	1	2	5	0	0	0	2	2	1	1	2	4	11
	H&R	1	0	1	1	3	0	0	0	0	0	0	4	2	6	9
	Legislation	0	5	3	6	14	2	6	2	5	15	1	7	4	12	41
	Space	0	5	1	3	9	1	0	0	0	1	0	0	0	0	10
Σ	12	33	34	67	146	17	25	11	42	95	10	39	25	74	315	
Organizational	Jurisdiction	0	2	1	4	7	2	0	2	0	4	1	1	0	2	13
	Institutions	1	2	2	6	11	2	3	2	3	10	2	3	0	5	26
	Users	0	3	3	8	14	0	7	3	5	15	3	6	1	10	39
	Cooperation	0	2	0	2	4	1	1	2	3	7	0	0	0	0	11
	Management	0	10	2	10	22	1	5	0	2	8	2	1	1	4	34
	Organization	0	3	2	3	8	0	8	2	1	11	1	2	1	4	23
Σ	1	22	10	33	66	6	24	11	14	55	9	13	3	25	146	
Economical	Forestry	5	0	4	1	10	7	1	0	0	8	5	0	2	7	25
	Agriculture	0	1	3	1	5	0	1	0	0	1	0	0	2	2	8
	Tourism	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Financing	0	0	2	3	5	0	1	1	6	8	0	1	0	1	14
Σ	5	1	10	6	22	7	3	1	6	17	5	1	4	10	49	
TOTAL	18	56	54	106	234	30	52	23	62	167	24	53	32	109	510	

Source: authors

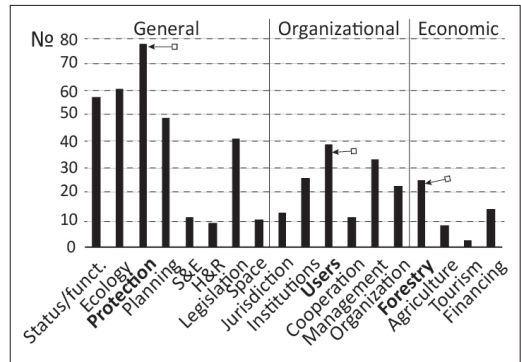
If the distribution of the number of entries by character and countries is observed (hypothesis 2), it is noted that in all observed countries entries with a general character are dominant with 63.9% (257 in total, in RS 145, in MNG 95 and in RC 74), while the entries of organizational (24.9%) and economic (11.2%) character are much less frequent (Graph 1).

This shows that, from the point of view of PA management, the characteristics of the defini-

tions, interpretations, explanations, principles and frameworks ("Status / function") are dominant in the laws of the observed countries, as well as other general characteristics ("Ecology", "Protection", "Planning", "S&E", "H&R", "Legislation" and "Space"). There is a much lower share of entries of organizational ("Jurisdiction", "Institutions", "Users", "Cooperation", "Management" and "Organization") and economic ("Forestry", "Agriculture", "Tourism" and "Financing") character. Such a ratio

Graph 1. Distribution of the number of entries according to their character and countries

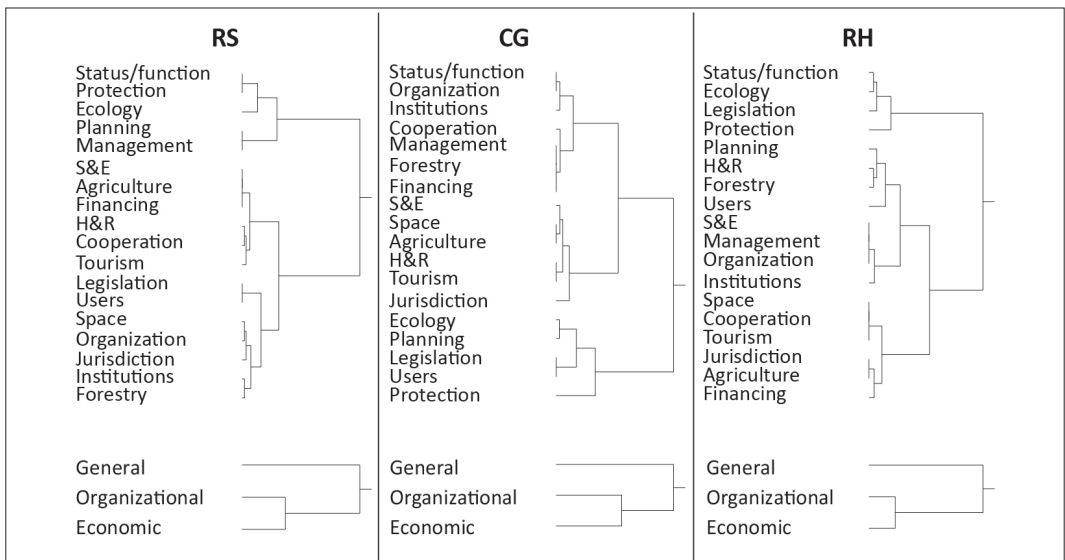
Graph 2. Distribution of the total number of entries for all observed countries

of the number of entries is identical when viewed by country, with RS having the highest number of entries, while Montenegro is in the 2nd, and RC in the 3rd place.

The number of individual entries (hypothesis 1) in all laws in all three countries observed is shown in Graph 2. It is clear that “Protection” is the most important (77), followed by “Ecology” (60) and “Status/function” (57), all three of which belong to the group of general determinants. In the group of entries that have organizational character, “Users” (39) dominates, and in the group of

entries with economic character, “Forestry” (25) is the most frequent.

If the entries are grouped by the number of occurrences (cluster analysis), by the countries, it is observed (Graph 3) that in the RS one group consists of “Status/function” and “Protection”, to which can also be added “Ecology”. In MNG one group consists of the entries “Status/function” and “Organization” (with “Institutions”), while in RC one group consists of entries “Status/function” and “Ecology” (with “Legislation”). This suggests that in all three countries in the selected laws, from the aspect of PA management, the character-

Graph 3. Result of cluster analysis of the number of entries, by country and character

istics that relate to definitions, interpretations, explanations, principles and frameworks are dominant. However, in a certain way, Montenegro is an exception, because the group of the most numerous determinants is associated with two organizational characters (“Organization” and “Institutions”). This indicates a somewhat higher degree of practicality and operability in the views of the observed laws in **MNG**.

Among the entries with the lowest occurrence, the grouping was done in the following way: in RS, one group consists of entries “Forestry” and “Institutions” (with the addition of “Jurisdiction”, “Organization” and “Space”), in MNG one group consists of entries “Protection” (with “Legislation”, “Planning” and “Ecology”), and in RC one group consists of “Financing” (with “Jurisdiction” and “Tourism”). It is noticed that in MNG the entry “Protection” has a very small number of occurrences, which can be interpreted as the fact that the legislators considered that the entire laws were of such character, and they did not emphasize this in the text itself. On the other hand, the lowest number of occurrences in RC is related to “Financing”, which can be interpreted as a fact that regulation of these issues in some other specific laws which have not been analyzed. In RS, the entry “Forestry”, with the “Institutions”, is the rarest, which points to the special treatment of PAs by the legislators, that is, moving away from the economic and institutional aspect of PA management.

If a grouping is observed at the level of the entries’ character, it is observed that in all three countries the entries with general character constitute one group, while the entries with organizational and economic character set together in a different group. This confirms that in all three countries, in all the observed laws, in relation to PA management, the definitions, principles, explanations and interpretations dominate in relation to the elaboration of paragraphs aimed at solving the problem.

The share of paragraphs in relation to the total number of observed paragraphs ($n=122$), for which a relationship with a particular entry was determined is shown in Table 5. Also, the results of the χ^2 goodness-of-fit test are presented. Based on the data presented, it can be noted that “Protection” is the most commonly used entry, present in

more than 60% of paragraphs. It is followed by the entry “Ecology”, which is present in almost $\frac{1}{2}$ of the paragraphs. The entry “Tourism” is the least frequent (less than 2%).

Based on the results of the χ^2 goodness-of-fit test, it can be noted that in all cases, except for “Status/function” and “Ecology”, there is a statistically significant difference ($p<0.05$) in the share of paragraphs for which it has been established to have a connection with a particular entry and paragraph for which such a connection has not been established. This suggests that, with the statistical significance, it can be argued that “Protection” is present in most of the selected paragraphs. For all the other entries, also with a statistical significance, it can be argued that they are largely not present in the selected paragraphs. Only the entry “Ecology” is present in about $\frac{1}{2}$ of the paragraphs.

Based on the data presented, it can be noted that in **Serbia**, the most commonly used entries “Status/function” and “Protection” are present in more than 60% of paragraphs. Then follows entry heading “Ecology”, which is present in about $\frac{1}{2}$ of the paragraphs. The least common is the entry “Tourism” (less than 4%).

Based on the results of the χ^2 goodness-of-fit test, it can be noted that in all cases, except for the entries “Ecology”, “Planning” and “Management”, there is a statistically significant difference ($p<0.05$) in the share of paragraphs which are found to have a connection with a particular entry and attitudes for which such a connection has not been established. This suggests that, with statistical significance, it can be argued that “Status/function” and “Protection” are present in most of the selected paragraphs. For all other entries, also with statistical significance, it can be argued that they are largely not present in the selected paragraphs.

Based on the data presented, it can be noted that in **Montenegro**, the most commonly used entry “Forestry” is present in more than 80% of paragraphs. It is followed by the entry “Protection”, which is present in about 60% of the paragraphs. The least present are the entries “Space” and “Agriculture” (less than 3%), and the entries “H&R” and “Tourism” were not found at all.

Based on the results of the χ^2 goodness-of-fit test, it can be noted that in all cases, except for the

Table 5. Share and Chi-square goodness-of-fit test

Entry	Total				Serbia				Montenegro				Croatia			
	Share %	χ^2	df	p^*	Share %	χ^2	df	p^*	Share %	χ^2	df	p^*	Share %	χ^2	df	p^*
Status/function	46.7	0.525	1	0.469	63.5	3.769	1	0.052	23.9	12.522	1	0.000	54.2	0.167	1	0.683
Ecology	49.2	0.033	1	0.856	51.9	0.077	1	0.782	41.3	1.391	1	0.238	58.3	0.667	1	0.414
Protection	63.1	8.393	1	0.004	63.5	3.769	1	0.052	58.7	1.391	1	0.238	70.8	4.167	1	0.041
Planning	40.2	4.721	1	0.030	40.4	1.923	1	0.166	43.5	0.783	1	0.376	33.3	2.667	1	0.102
S&E	9.0	81.967	1	0.000	9.6	33.923	1	0.000	4.3	38.348	1	0.000	16.7	10.667	1	0.001
H&R	7.4	88.656	1	0.000	5.8	40.692	1	0.000	0.0	/	/	/	25.0	6.000	1	0.014
Legislation	33.6	13.115	1	0.000	26.9	11.077	1	0.001	32.6	5.565	1	0.018	50.0	0.000	1	1.000
Space	8.2	85.279	1	0.000	17.3	22.231	1	0.000	2.2	42.087	1	0.000	0.0	/	/	/
Jurisdiction	10.7	75.541	1	0.000	13.5	27.769	1	0.000	8.7	31.391	1	0.000	8.3	16.667	1	0.000
Institutions	21.3	40.164	1	0.000	21.2	17.308	1	0.000	21.7	14.696	1	0.000	20.8	8.167	1	0.004
Users	32.0	15.869	1	0.000	26.9	11.077	1	0.001	32.6	5.565	1	0.018	41.7	0.667	1	0.414
Cooperation	9.0	81.967	1	0.000	7.7	37.231	1	0.000	15.2	22.261	1	0.000	0.0	/	/	/
Management	27.0	25.705	1	0.000	40.4	1.923	1	0.166	17.4	19.565	1	0.000	16.7	10.667	1	0.001
Organization	18.9	47.344	1	0.000	15.4	24.923	1	0.000	23.9	12.522	1	0.000	16.7	10.667	1	0.001
Forestry	20.5	42.492	1	0.000	19.2	19.692	1	0.000	82.6	19.565	1	0.000	29.2	4.167	1	0.041
Agriculture	6.6	92.098	1	0.000	9.6	33.923	1	0.000	2.2	42.087	1	0.000	8.3	16.667	1	0.000
Tourism	1.6	114.131	1	0.000	3.8	44.308	1	0.000	0.0	/	/	/	0.0	/	/	/
Financing	11.5	72.426	1	0.000	9.6	33.923	1	0.000	17.4	19.565	1	0.000	4.2	20.167	1	0.000

* If $p < 0.05$, there is a statistically significant difference between the observed groups.

Source: authors

entries “Ecology”, “Planning” and “Protection”, there is a statistically significant difference ($p < 0.05$) in the share of paragraphs which are found to have a connection with a particular entry and attitudes for which such a connection has not been established. This suggests that, with statistical significance, it can be argued that “Forestry” is present in most of the selected paragraphs. For all the other entries, also with statistical significance, it can be argued that they are largely not present in the selected paragraphs.

Based on the data presented, it can be noted that, in **Croatia**, the most commonly used entry “Protection” is present in about 70% of attitudes. The entry “Financing” is the most rarely used (less than 5%), and the entries “Space”, “Cooperation” and “Tourism” were not found at all.

Based on the results of the χ^2 goodness-of-fit test, it can be noted that in all cases, except for the entries “Status/function”, “Ecology”, “Planning”, “Legislation” and “Users”, there is a statistically significant difference ($p < 0.05$) in the share of paragraphs which are found to have a connection with a particular entry and attitudes for which such a connection has not been established. This suggests that, with statistical significance, it can be argued that “Protection” is present in most of the selected paragraphs. For all the other entries, it can also be argued with statistical significance that they are largely not present in the selected paragraphs.

DISCUSSION

If the results by country are compared, one can conclude that the entry “Status/function” is mostly present only in Serbia ($p < 0.05$). The entry “Protection” is mostly present in Serbia and Croatia ($p < 0.05$). It is interesting to point out that only in Montenegro, more attention is paid to the role of forestry in nature protection (the entry “Forestry” is mostly presented, $p < 0.05$). Forests and forestry play an important role in tourism “... *considering the tourist and recreational function of the forest, which by their position, appearance or other functions, increase tourism*” (Krpina et al., 2014).

Previous research has shown that “...*tourists on holiday indicate the importance of the forest when choosing a destination for a vacation and a desire to perform various activities in the area of the forest region*” (Krpina et al., 2014). In addition, in recent decades, the management of forest PAs “...*has become a challenge not only for the nature conservation sector but also for other sectors, primarily regional planning, because the management of forest protected natural resources includes spatial, socio-cultural and economic dimensions*” (Grujičić et al., 2009).

When it comes to management in the narrow sense (the entry “Management”), as well as the management of visitors and cooperation with users, it should be pointed out that the entries related to this aspect of managing PAs (“Users”, “Cooperation”, “Tourism”, “H&R”), are not (or mostly not, $p < 0.05$) present in the analyzed laws of selected countries. In recent years, there has been an interest in integrated management of PAs, which implies “...*wide participation of the local population in political decision-making in the management of natural resources*” (Tomičević et al., 2006). It has also been concluded that in order to make the implementation of the activities envisaged in the management plans more efficient, “...*it is desirable, in addition to the staff of the management organization, to involve the people affected by the management (local population, visitors and other stakeholders)*” (Jelić, Tomičević-Dubljević, 2015). Insufficient representation of the entries related to cooperation with users in the analysed laws can have potentially negative consequences for the implementation of the mentioned trend of inclusion of all stakeholders in the management of the PAs. It should be borne in mind that previous research indicates that the local population and other stakeholders mostly show interest in being included in the management of national parks in Serbia (Tomičević et al., 2005, Prvulović, Nedeljković, 2017).

The entries related to the organizational aspects of the management of the PAs (“Jurisdiction”, “Institutions”, “Organization”) are mostly ($p < 0.05$) not present in the analyzed legislative documents in all three countries. The situation is the same and when it comes to entry “Financing”. These results are in accordance with the findings

of previous research in Croatia, which found that *"...the key problems of day-to-day functioning of protected areas in the Republic of Croatia are definitely a mismatch between regulations, legal uncertainty, the inability to own financing in most protected areas, as well as the lack of a professional body around the common approach in management"* (Bulat, 2012).

There is a similarity in the distribution of entries by groups (characteristics) across the observed countries since entries with general character are distinguished from those with organizational and economic character, which can be integrated into another group (cluster analysis). Regardless of the fact that there are certain differences in the number of occurrences of certain entries within groups, such a grouping situation is valid for all three countries. Probably the only factor that can generate this effect, at this moment, is the need for harmonization of domestic with EU regulations and adjustment to the criteria of that legislation, regardless of their different position in relation to EU membership.

This situation indicates that the texts of the analysed laws predominantly contain definitions and explanations (high representation of the "Status/function" entry, e.g. a whole set of entries with a general character), and less concrete solutions and instructions for acting in practice. The reasons for this should be sought first of all in the fact that in the field of PAs' management they operate mainly with new concepts, especially those taken from foreign practice, or concepts with changed meaning in relation to the original. First, it is necessary to clarify them and then use them in a more concrete sense in the texts of the law. In addition, a large number of laws that regulate this issue, as well as relatively short deadlines for their adoption, contributed to this. In such a situation, it is necessary to adopt new concepts and principles, and give new or changed meanings to the old ones. Further, when dealing with short deadlines, there is usually no time for detailed content editing. In that sense, it is necessary to pay greater attention to concrete solutions to the problems in the field of nature conservation and PA management¹⁰.

¹⁰ Probably because of this, the entry "Protection" often appears in most of the paragraphs (χ^2 -test).

The consequence of such a situation in the sphere of PA management regulation (lower share of entries with organizational and economic character) is the lack of concrete legal solutions. This can have negative consequences in practice, primarily for the state of the PAs themselves. Namely, everything that is not precisely legally defined can cause diversity in practice, which would require an enormous increase in the efforts to resolve and harmonize the necessary activities, resulting in conflicts. During that time, some PAs can suffer serious damage, that which will take time and financial resources to remediate.

CONCLUSIONS

Based on the obtained research results, the following conclusions can be defined:

- the most common are entries with a general character, both in total and per country;
- the number of entries with a general character is statistically significantly different from those of organizational and economic character, both in total and per country (which confirms the second hypothesis);
- the number of entries with an organizational and economic character does not differ from one another, both in total per country;
- the most common entry is "Protection", followed by "Ecology" and "Status/function";
- with statistical significance, it can be argued that the entry "Protection" is present in most of the paragraphs, while for all other determinants, also statistically significant, it can be claimed that they are largely not present. The situation is only different in Montenegro, where "Forestry" is present in most of the paragraphs (which confirms the first hypothesis).

Bearing this in mind, when regulating PA management issues, law drafters should focus on defining concrete solutions, which will improve work in practice and thus satisfy the basic meaning of their adoption (protection of selected areas of social importance). In those terms, it may be preferable to better define the types of managers and connect each of them to areas of particular characteristics. Then, it is necessary to more precisely regulate the issue of financing, the necessary activities of the manager and the ways of obtaining

revenues related to the allocated PA. In addition, such a group of issues includes the definition of a decision-making body that gives a certain area to a subject for management (who forms it, what kind of structure it should have, etc.), but also the criteria for selecting a manager. In addition, it would not be excessive to more precisely define the responsibilities of the manager in terms of care about the assigned area, the obligations towards the state, the obligation in terms of the structure of the workforce that must be engaged, the technical equipment, etc.

A shift of focus of the given laws to specific issues would significantly improve the protection of PAs and reduce the costs of remediation of possible damages.

Acknowledgement: The research was conducted within the project “Studies of climate changes and their impact on the environment - monitoring impacts, adaptation and mitigation” (no. 43007), sub-project “Socio-economic development, mitigation and adaptation to climate change” (no. 43007/16- III), funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

- Bulat Ž. (2012): *Institucionalni okvir zaštite prirode u Republici Hrvatskoj*, Pravni vjesnik, vol. 28, br. 2, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek (95-128)
- Đorđević I. (2017): *Organizacija sistema upravljanja i tipovi upravljača zaštićenih područja u Srbiji*, doktorska disertacija u rukopisu, Univerzitet u Beogradu - Šumarski fakultet, Beograd (86-97)
- Grujičić I., Jović D., Nonić D. (2009): *Upravljanje šumskim zaštićenim dobrima u Srbiji*. Zaštita prirode br. 60/1-2, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd (49-60)
- Hsieh H.F., Shannon S. (2005): *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, Qualitative Health Research 15(9), Sage Publications, Inc. & Sage Publications Ltd., Thousand Oaks (1277-1288)
- Jelić I., Tomićević-Dubljević J. (2015): *Značaj planova upravljanja u upravljanju zaštićenim područjima Srbije*, Šumarstvo 3, UŠITS, Beograd (143-156)
- Krpina V., Španjol Ž., Jazbec A. (2014): *Uloga šuma i šumarstva u turizmu i zaštiti prirode na području Zadarske županije*, Šumarski list 5-6, Hrvatsko šumarsko društvo, Zagreb (271-281)
- Malhotra N. (2007): *Marketing research - an applied orientation*, Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River (811)
- Martinić I. (2010): *Upravljanje zaštićenim područjima, planiranje, razvoj i održivost*, Sveučilište u Zagrebu - Šumarski fakultet, Zagreb (107-115)
- Mihailović D. (2012): *Metodologija naučnih istraživanja*, Univerzitet u Beogradu - Fakultet organizacionih nauka, Beograd. (288)
- Pallant J. (2011): *SPSS priručnik za preživljavanje: Postupni vodič kroz analizu podataka pomoću SPSS-a*, prevod 4. izdanja, Mikro knjiga, Beograd (349)
- (2018/a): *Pregled zaštićenih područja prirode Crne Gore*, URL: <https://natura2000infocentar.files.wordpress.com/2011/01/zasticena-podrucija-crne-gore1.pdf> (posećeno/accessed 24.10.2018)
- (2016/a): *Priručnik za uključivanje zainteresovanih strana u upravljanje zaštićenim područjem*, Svetska organizacija za prirodu (WWF), Beograd (136)
- Prvulović M., Nedeljković J. (2017): *Analysis of cooperation between stakeholders and public enterprise “National park Đerdap”*, Proceeding of selected papers of the The 1st International Students Scientific Conference “Multidisciplinary approach to contemporary research”, eds. Petronić S., Polić S., Central Institute for Conservation, Belgrade (68-82)
- Ranković N., Nedeljković J., Nonić D. (2017): *Analiza strateških dokumenata povezanih sa lovstvom u Srbiji iz perspektive odnosa lovstva i šumarstva*, Šumarstvo 3-4, UŠITS, Beograd (103-126)
- Tomićević J., Milovanović M. (2006): *Status zaštićenih područja i ciljevi upravljanja*, Šumarstvo 1-2, UŠITS, Beograd (181-188)
- Tomićević J., Milovanović M., Konold W. (2005): *Uloga participacije lokalne zajednice u održivom korišćenju prirodnih resursa Nacionalnog parka Tare*, Šumarstvo 4, UŠITS, Beograd (81-94)
- Tomićević J., Milovanović M., Stanković D. (2006): *Pojam i tipovi participacije u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima*, Šumarstvo 4, UŠITS, Beograd (87-94)

- Šutić B., Ružić V. (2013): *Istraživanje socijalne dimenzije upravljanja razvojem zaštićenih područja na primjeru javne ustanove „Nacionalni park Plitvička jezera“*, Praktični menadžment, Vol. IV, br. 2, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica (80-84)
- (2010/a): *Zakon o šumama*, Službeni glasnik Republike Srbije br. 30/2010, 93/2012 i 89/2015, Službeni glasnik, Beograd
- (2010/b): *Zakon o šumama*, Službeni list Crne Gore br. 74/10, Podgorica
- (2013): *Zakon o zaštiti prirode*, Narodne novine br. 80/13, Zagreb
- (2014/a): *Zakon o nacionalnim parkovima*, Službeni list Crne Gore br. 28/14, 39/16), Podgorica
- (2014/b): *Zakon o šumama*, Narodne novine br. 140/05, 82/06, 129/08, 80/10, 124/10, 25/12, 68/12, 148/13, 94/14, Zagreb (<https://www.zakon.hr/z/294/Zakon-o-%C5%A1umama>)
- (2015/a): *Zakon o nacionalnim parkovima*, Službeni glasnik Republike Srbije br. 84/2015, Službeni glasnik, Beograd
- (2015/b): *Zakon o zaštiti okoliša*, Narodne novine 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, Zagreb
- (2016/b): *Zakon o zaštiti životne sredine*, Službeni list Crne Gore, br. 28/16, Podgorica
- (2018/b): *Zaštićena područja u RH*, URL: <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-rh> (posećeno/accessed 24.10.2018)
- (2017): *Učešće lokalne zajednice u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrom u regionu jugoistočne Srbije*, alternativni izveštaj, Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji, Beograd (19)
- Vujaklija M. (1997): *Leksikon stranih reči i izraza*, Izdavačko preduzeće „Prosveta“, Beograd (1025)

